

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
Εισαγωγικά	9
1. Τά ύλικά στοιχεία του βαπτίσματος καί ή σημασία τους	16
2. Σχεδιάγραμμα τής ακολουθίας του βαπτίσματος	41
3. Κείμενο - Μετάφραση	45
4. Θεολογική έρμηνεία και σχόλια	133
5. Σχεδιάγραμμα τελέσεως του αγίου βαπτίσματος έντός τής θείας Λειτουργίας	221
6. Ή εικόνα τής βάπτισης	225
7. Πηγές	231
Α' Αρχαία βαπτισματικά κείμενα	231
Β' Λόγοι Πατέρων στό βάπτισμα - Προβαπτισματικές κατηχήσεις	234
Γ' Μυσταγωγικές κατηχήσεις	237
Δ' Πατερικά και νεότερα ύπομνήματα στό βάπτισμα και τό χρίσμα	239
8. Βιβλιογραφία	245
9. Εικόνες του βιβλίου	259

Πρόλογος

Εἶναι κοινή διαπίστωση ὅλου τοῦ θεολογικοῦ κόσμου, τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν ταγῶν τοῦ τόπου μας ὅτι εἶναι ἀνεπαρκῆς ἡ βιβλιογραφία ἢ σχετική μέ τή μετάφραση, τή θεολογική ἐρμηνεία καί τά σχόλια τῶν ἀκολουθιῶν καί τῶν μυστηρίων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας.

Ἰδιαιτέρο πρόβλημα ὡς γνωστό, ἀντιμετωπίζει ἡ σύγχρονη γενιά, ἡ ὁποία γιά διάφορους λόγους εἶναι ἀπομακρυσμένη ἀπό τή μυστηριακή ἐμπειρία καί τό λειτουργικό λόγο μέ ἀποτέλεσμα νά συναντᾶ πολλές δυσκολίες στήν παρακολούθηση καί κατανόηση τοῦ νοήματος καί τοῦ μηνύματος τῶν λειτουργικῶν κειμένων.

Ἡ πρώτη μας προσπάθεια γιά τήν κάλυψη αὐτοῦ τοῦ κενοῦ εἶναι ἡ πρόσφατη ἐκδοση τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Αὐτό τό ἔργο, πού ἔχει τή σχετική ἔγκριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔτυχε θερμῆς ὑποδοχῆς ἀπό τό ἀναγνωστικό κοινό τῆς χώρας καί ἀπό πολλούς ὀρθόδοξους χριστιανούς τοῦ

ἐξωτερικοῦ, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐξαντληθοῦν τά ἀντί-
τυπα σέ σύντομο χρονικό διάστημα.

Μετά τήν ἐνθάρρυνση πολλῶν συναδέλφων καί τή
συγκατάθεση τοῦ ἐκδότη μας, τῆς Ὁρθόδοξης Χρι-
στιανικῆς Ἀδελφότητος «ΛΥΔΙΑ», καθώς ἐπίσης
καί τή σχετική ἐμπειρία ἀπό τή σύνταξη τοῦ πρώ-
του τεύχους, αἰσθανθήκαμε τήν ὑποχρέωση νά προ-
χωρήσουμε στήν ἐκδοση μιᾶς σειρᾶς μέ τίτλο· *Θεία
Λατρεία καί Παιδεία, μέ στόχο τήν καλλιέργεια καί
ἀνάπτυξη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος τῶν πι-
στῶν.*

Ἡ σειρά αὐτή στοχεύει νά συμπεριλάβει ἐκτός
ἀπό τή θεία Λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ
Χρυσοστόμου καί τήν παρούσα ἐκδοση τοῦ βαπτί-
σματος τά ὑπόλοιπα μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καί
ἐπιλεκτικά ἀκολουθίες τῆς λατρευτικῆς μας ζωῆς.

Θεσσαλονίκη, Θεοφάνεια 1992

Ἰω. Β. Κογκούλης
Χρ. Κ. Οἰκονόμου
Παν. Ι. Σκαλτσῆς

Εἰσαγωγικά

Βάπτισμα: Τό μυστήριο τῆς ἀναγέννησης

«Εἰς Χριστόν
ἐβαπτίσθητε»¹

Τό βάπτισμα εἶναι τό μυστήριο τό ὁποῖο μᾶς
ἀναγεννᾷ «ἄνωθεν»² καί μέ τή χάρη τῆς ἁγίας
Τριάδος λαμπρύνει τήν ψυχή μας καί ἀνακαινίζει
σ' αὐτή τό καθ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν³, ἐντάσ-
σοντάς μας ἔτσι στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τήν
Ἐκκλησία.

Ἡ διά τοῦ βαπτίσματος ἀναγέννηση καί ἀναδη-
μιουργία εἶναι μέσα στό σχέδιο τῆς ἀγάπης τοῦ Θε-
οῦ γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί σχετίζεται μέ
τά σωτηριώδη γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ.
Ἐκεῖνος γεννήθηκε δίνοντας σέ μᾶς «ἀρχήν δευτέ-
ρας γενέσεως»⁴, τή δυνατότητα τῆς διά τοῦ βαπτί-

1. Γαλ. 3, 27.

2. Ἰω. 3, 3.

3. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Βίος Βαρλαάμ καί Ἰωάσαφ*, PG 96,
920 A: «*Λαμπρύνουσα (ἡ χάρη) αὐτήν (τήν ψυχή) καί θεοειδῆ
ἀπεργαζομένη, καί τό καθ' ὁμοίωσιν αὐτῆ ἀνακαινίζουσα*».

4. ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ *Πρός Θαλάσσιον*, ΞΑ', PG 90,
632 A. Βλ. καί Π. ΝΕΛΛΑ, *Ζῶν θεούμενον*, Ἀθήνα 1979, σ. 88.

Εἰσαγωγικά

Βάπτισμα: Τό μυστήριον τῆς ἀναγέννησης

«Εἰς Χριστόν
ἐβαπτίσθητε»¹

Τό βάπτισμα εἶναι τό μυστήριον τό ὁποῖο μᾶς ἀναγεννᾷ «ἄνωθεν»² καί μέ τή χάρη τῆς ἁγίας Τριάδος λαμπρύνει τήν ψυχή μας καί ἀνακαινίζει σ' αὐτή τό κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν³, ἐντάσσοντάς μας ἔτσι στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τήν Ἐκκλησίαν.

Ἡ διά τοῦ βαπτίσματος ἀναγέννηση καί ἀναδημιουργία εἶναι μέσα στό σχέδιον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί σχετίζεται μέ τά σωτηριώδη γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνος γεννήθηκε δίνοντας σέ μᾶς «ἀρχήν δευτέρας γενέσεως»⁴, τή δυνατότητα τῆς διά τοῦ βαπτί-

1. Γαλ. 3, 27.

2. Ἰω. 3, 3.

3. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Βίος Βαρλαάμ καί Ἰωάσαφ*, PG 96, 920 A: «Λαμπρύνουσα (ἡ χάρη) αὐτήν (τήν ψυχή) καί θεοειδῆ ἀπεργαζομένη, καί τό καθ' ὁμοίωσιν αὐτῇ ἀνακαινίζουσα».

4. ΜΑΞΙΜΟΥ τοῦ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ *Πρός Θαλάσιον*, ΞΑ', PG 90, 632 A. Βλ. καί Π.ΝΕΛΛΑ, *Ζῶον θεούμενον*, Ἀθήνα 1979, σ. 88.

σματος πνευματικῆς γέννησης καὶ ἀνάπλασης. Μὲ τό βάπτισμα ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἀναπλάττει τὸν ἄνθρωπο δίνοντάς του τὴ δική του θεία καὶ ἄρρητη μορφή, ὅπως ἓνας τεχνίτης φτιάχνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἓναν ἀνδριάντα πού ἀμαυρώθηκε καὶ ἔχασε τὴ μορφή του⁵.

Ἐχεῖνος, ἐπίσης, σταυρώθηκε καὶ ἀναστήθηκε χαρίζοντας στὸν ἄνθρωπο τό φῶς καὶ τὴ ζωή. Καὶ ἐμεῖς βαπτιζόμενοι μιμούμαστε μυστηριακά τό θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασή του⁶, ἐντασσόμενοι ἔτσι ὀργανικά στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, στή νέα πραγματικότητα καὶ κοινωμία τῆς Ἐκκλησίας.

Στή νέα αὐτὴ πραγματικότητα ὁ πιστὸς ζεῖ τὴν καινούργια πνευματικὴ ζωή, «τὴν τοῦ Χριστοῦ ζωὴν»⁷ ὡς ἀγάπη, εἰρήνη καὶ ἐνότητα μεταξύ τῶν ὑπολοίπων μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ὅλοι «εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν»⁸. Ἐνσαρκώνει, ἐπίσης, ἡ ἀναγέννηση αὐτὴ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν προσδοκία τῆς ἀνάστασης. Δέν εἶναι τό βάπτισμα μιά ἀφηρημένη ἔννοια, μιά κατάσταση στατική καὶ

5. Ν. ΚΑΒΑΣΙΑ, 22, *Εἰς τὴν θεῖαν Λειτουργίαν καὶ περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, Εἰσαγωγή-κείμενον-μετάφρασις-σχόλια ὑπὸ Παν. Κ. Χρήστου, Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητῶν, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 314: «Καθάπερ ἀνδριάντος ὕλην τό εἶδος ἀπολωλεχότος ἀποδιδούς ὁ τεχνίτης ἀναγεννᾷ τὴν εἰκόνα καὶ ἀναπλάττει».

6. Ρωμ. 6, 4-5: «Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον... εἰ γάρ σύμφυτοι γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα».

7. Ν.ΚΑΒΑΣΙΑ, ὅπ. παρ., σ. 342.

8. Α΄ Κορ. 12, 13.

μαγική, αλλά είναι «φυτεία πρὸς ἀθανασίαν»⁹ καὶ «δύναμις πρὸς τὴν ἀνάστασιν»¹⁰. Σηματοδοτεῖ τὴν ἀρχὴ μιᾶς δυναμικῆς πορείας πρὸς τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Μιᾶς πορείας πού ξεκινᾶ μέ τὴ γέννησή μας στό ἁγιασμένο νερό τῆς κολυμβήθρας, ἐνδυναμῶνεται μέ τὴ σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὸ χρίσμα, ἀνανεώνεται, τρέφεται καὶ ἀναζωογονεῖται μέ «τό ποτήριον τῆς Εὐχαριστίας», ἡ ὁποία «βρῶσις ἐστὶ καὶ πόσις ἀληθινή»¹¹.

Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς φυτεύει στὶς ψυχές μας τὴν οὐσία τῆς ζωῆς, τὴ δική του ζωή. Πνίγει μέσα μας τὴν ἁμαρτία καὶ ἐργάζεται τὴ σωτηρία μας, ἔτσι ὥστε τὸ βάπτισμα νὰ γίνεται πράγματι «ὄχημα πρὸς οὐρανόν, βασιλείας πρόξενον, υἰοθεσίας χάρισμα»¹², καὶ ὁ βαπτιζόμενος νὰ ἀνακτᾶ «τό ἀρχέτυπον κάλλος»¹³ καὶ ἀπὸ τὴν παλαιότητα καὶ τὴ φθορά νὰ «σφριγᾶ πάλιν» καὶ νὰ ἐπανέρχεται «εἰς τὸ ἀληθινόν ἄνθος τῆς νεότητος»¹⁴.

Ἡ ζωὴ ὅμως αὐτῆ, ἡ «ὁδὸς τοῦ Κυρίου»¹⁵ ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος πνευματικὴ μας γέννηση, χρειάζε-

9. ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Λόγος εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα*, PG 29. 1080 C.

10. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ὁμιλία ΙΓ'*, *Προτρεπτικὴ εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα*, PG 31. 424 D.

11. Ν. ΚΑΒΑΣΙΑ, ὅπ. παρ., σ. 312.

12. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, PG 31. 433 A.

13. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον IX*, PG 74. 277 D.

14. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, PG 31. 433 A.

15. Πράξ. 18, 25.

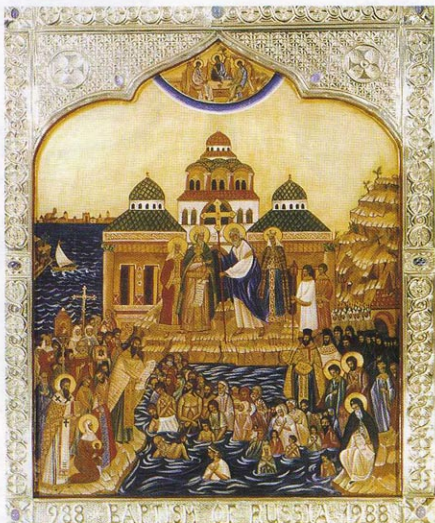
ται και τό δικό μας αγώνα για να καρποφορήσει. Για να είναι κανείς μαθητής του Ευαγγελίου δεν αρκεί μόνο τό βάπτισμα, αλλά χρειάζεται και «ή των εντολών τήρησις»¹⁶. Ο φωτισμένος νοῦς, τά πνευματικά μάτια και οι νέες αισθήσεις πού μᾶς χάρισε ὁ Χριστός πρέπει να βρίσκονται σε συνεχή ἐπαγρύπνηση, κάτω μάλιστα ἀπό τό φῶς των εντολών του Θεοῦ, ὡστε ἡ διδασκαλία του Χριστοῦ να γίνεται πράξη στή ζωή μας και να ἀπορρίπτεται μέσα μας κάθε ἐξουσία ἐπάνω μας¹⁷. Χρειάζεται ἡ συνεχῆς ἐνεργοποίηση των πνευματικῶν μας δυνάμεων, ὡστε ὁ ἐσωτερικός μας κόσμος καθαρὸς και δυνατός να ἀντιστέκεται σε κάθε πειρασμό πού θέλει να ἀποπνευματοποιήσει τή ζωή μας, να μᾶς ὑποδουλώσει σε κοσμικές, εἰδωλολατρικές και δαιμονικές ἐξαρτήσεις, να συντρίψει τή σφραγίδα τῆς ζωῆς και να ἀμαυρώσει τό ἔνδυμα τῆς ἐν Χριστῷ αὐτοσυνειδησίας πού πήραμε στό βάπτισμα.

Τό βάπτισμα, κοντολογίς, εἶναι συγκατάνευση στή ζωή πού μᾶς δώρισε ἡ χάρη του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀγάπη του Θεοῦ Πατέρα και ἡ κοινωνία του ἁγίου Πνεύματος. Ἀποδοχή του φωτός, του δράματος και τῆς ἐλπίδας πού μᾶς γεμίζει ἡ ἀνάσταση. Ἀποδοχή τῆς σφραγίδας πού με-

16. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ του ΠΑΛΑΜΑ, Ὁμιλία ΛΗ', Εἰς τό πρῶτον Ἑωθινόν. Ἐν ἧ και ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τό βάπτισμα σῶσαι τόν ἄνθρωπον, ΡΓ: 151. 480 C.

17. Ρωμ. 6, 14: «Ἀμαρτία γάρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπό νόμον, ἀλλ' ὑπό χάριν».

ταμορφώνει τή ζωή μας καί μαρτυρεῖ πώς εἴμαστε
παιδιά τοῦ Θεοῦ¹⁸ καί «τέχνα τῆς τοῦ Θεοῦ βασι-
λείας»¹⁹.



18. Ρωμ. 8, 16: «Ἐσμὲν τέχνα Θεοῦ».

19. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Διάλογος...*, ΞΕ', PG 155. 232 B.